

Nevenka Bezić-Božanić

Split

IZ PROŠLOSTI PODGORE U XVIII STOLJEĆU

Podgora se smjestila na području od mora do podnožja južnih padina planine Biokova. Sastojala se od pet zaselaka koji se i danas zovu turskim nazivom »mahale« u podgorskom narječju »male« ili komšiluci (Vrulja, Sridnja Mala, Gornja Mala ili Domančića i Marinovića Mala), te od dijela uz obalu zvanoga Kraj. Čitav podgorski kraj bio je tijekom XVI i XVII stoljeća poprište mletačko-turskih sukoba, pa stoga nema većih i istaknutijih građevina ni mnogo pisanih izvora koji bi mogli svestranije osvijetliti prošlost Podgore i njenog življa.¹ Osim toga ona je stradala i u velikom potresu 1667. godine pa je tom prilikom porušeno i ono nešto starijih građevina kao što je bila župska crkva, a možda i neke veće kuće ili kule. Budući da se nitko nije brinuo o obrani i zaštiti tog područja od Turaka, a ponajmanje Venecija čiji su to bili krajevi, imućniji pojedinci sagradili su po komšilucima visoke kule od dva do tri kata s puškarnicama u koje bi se sklanjali ljudi i imovina u slučaju napada, a oko njih stisle su se manje kamene kuće. Bile su građene od nepravilno klesanog kamena i pokrivala se pločom, a tim poslom su se bavili uglavnom sami mještani. Ovaj tip jednostavnih kamenih kuća bez ikakvih stilskih odlika, najčešće građene u suhozidu, nalazimo i danas po zapuštenim podgorskim zaseocima. Taj način gradnje, što se u dokumentima spominje kroz čitavo XVIII stoljeće, zadržao se u Podgori sve do početka ovog stoljeća. U Podgori su takve kule sagradile obitelji Batošić, Roščić, Marinović, koja se spominje u jednom sukobu 1663. godine, te davno porušena kula obitelji Jugovića čiji su temelji već dugo nestali, ali ime »Jugovića kula« nosi još danas jedan lokalitet u Podgori.²

U ispravama XVIII stoljeća Podgora se naziva castrum ili castello zacijelo po tome što je imala toliko kula iako one nisu bile međusobno povezane zidovima i nisu stvarale zatvoreni obrambeni sustav kao što su imala neka dalmatinska mjesta. Između sačuvanih dokumenata XVIII sto-

ljeća svakako su najvrednije knjige vjenčanih, rođenih i umrlih, koje pružaju najviše podataka o Podgori i njenom živilju u tom razdoblju. Iako ni one nisu baš uvijek uredno vođene, a ponekad manjka i neka stranica, ipak su dragocijen izvor za poznavanje života jer osim obaveznih zapisa donose i više podataka o običajima, upotrebi hrvatskog jezika, gradnji nove crkve, bratovštinama, groblju.³

Stanovništvo Podgore XVII i početka XVIII stoljeća već je od ranije poznato, a od 1731. godine pa do kraja stoljeća ti su podaci ostali dosada nepoznati. Tako se kroz tih sedamdeset godina sklapalo godišnje u Podgori od jednoga do trinaest brakova, rađalo prosječno između dvadesetero do četrdesetero djece, a umiralo između petnaest do trideset osoba, dok je 1734. godine umrlo šezdeset i dvoje, 1783. godine sto i osam i 1797. godine šezdeset sedam, zacijelo u nekim većim epidemijama. U tom razdoblju rođeno je izvan braka samo četrnaestero djece, od toga samo jedno od nepoznatih roditelja, i to 1780. godine muško dijete kršteno imenom Antun i nađeno na morskoj obali kraj kuće Ivana Velića; četvorici je poznato ime oca i majke; a ostalima samo majčino ime. To su: 1734. i 1736. godine Mato i Mihovil, sinovi Ivke Vržinović i Tome Kostadinovića, 1737. godine Šimun, sin Ivke Biganović, 1750. Matij, sin Jeline kćerke Stipana Roščića i 1759. njena kći Lucija, 1762. Margarita, kći Šimice Lucić, 1766. Petar, sin Andrice Stjepana Sumića i Antuna Kokića, 1770. Šimun, sin Ivke žene Mihovila Velića, 1774. Šimica, kći Pavice ud. Jurja Roščića, 1786. Matija, kći Magdalene ud. Mate Pivca i Nikole Škanjura, 1793. Margarita, kći Antice Čikić, 1794. Jozica, kći Ane Marinović i Marija Antice Jugović, slijedeće godine Kata Jele Batoš, 1797. Mato sin Klementa Šestića iz Tučepa i Magdalene Devčić i Ivan, sin Matije Botun, a 1800. Jozica, kći Marte und. Nikole Pivčevića.

Brakovi su se najčešće sklapali u zimskim mjesecima uz tri napovijedi u crkvi za vrijeme blagdanske mise, pa bi tom prilikom zaručnik darivao pred oltarom zaručnicu, a svećenik bi to zapisao u knjigu vjenčanih; bilo je pak slučajeva i samo jedne napovijedi ili bez njih iz nekog zacijelo valjanog razloga, no u tom slučaju odobravao je vjenčanje makarski biskup. Poklon se sastojao od mjedenog posrebrene ili pak pozlaćenog prstena, a u vrlo rijetkim slučajevima bio je prsten od srebra ili zlata, pa to pokazuje vrlo skromno imovno stanje Podgorana u XVIII stoljeću. Ponekad bi još zaručnica dobila zlatni cekin, srebrni talir ili čak i samo pola talira.⁵ Pri predaji darova bila su uvijek dva svjedoka, a jednako tako i na vjenčanju, i to manje rodbina a više prijatelji, pozivani čak iz susjednih sela također iz onih iza Biokova. Podgorani su sklapali brakove međusobno, iz susjednih sela, zaleđa i neretvanskog kraja. Brak se sklapao uvijek u mjestu odakle je mladoženja, ako li je mladoženja bio iz nekog drugog mjesta, a dogovoreno je da će živjeti u kući svoje buduće žene, onda se brak sklapao u Podgori. U tom slučaju djeca iz tih brakova nose oba prezimena, a u maticama krštenih XVII i XVIII stoljeća često se vidi da prezime doseljenog muškarca otpadne i djeca dalje nose majčino prezime. To se najviše događalo u obiteljima gdje je bilo više ženske djece bez muškog potomka, a najčešće su ih prihvaćali momci iz zaleđa i neretvanskog kraja. Stojković za doseljenog muškarca spominje stariji naziv ulažnik, međutim u Podgori je poznat i naziv došlje, po kojem neke obitelji danas taj naziv nose kao nadimak.⁶

Godine 1780. makarski biskup Fabjan Blašković poslao je okružnicu na hrvatskom jeziku svim župnicima i njome upozorio da se u posljednje vrijeme sve više umiču djevojke iz roditeljskih kuća dobrovoljno ili na silu i da takve prestupe treba strogo kažnjavati i upozoravati da se to ne radi. Tom okružnicom zabranjuje svećenicima da idu u svadbenim povorkama i ne smiju biti stari svati, ali ako su pozvani na svadbu da se ponašaju dostojno svog staleža, te da svojom prisutnošću spriječe igranje kola u kojem su zajedno žene i muškarci. Zabrana igranja mješovitog kola poznata je tijekom tog stoljeća i u više mjesta makarske biskupije zbog navodnog »nečudorednog ponašanja« muškaraca i žena pri igri.⁷

Na krštenjima je bio uvijek samo jedan kum, i to muškom djetetu muškarac i ženskom žena, a tek pred sam kraj stoljeća pojavljuju se dva kuma raznog spola bez obzira na spol djeteta. Djeca su na različite načine dobivala imena, ponekad po djedovima ili bakama, prema najbližem svecu, kumu, pa i roditeljima. Tako je bilo obično kad se rađalo više djece istog spola, posebno ženskog, pa je postojalo vjerovanje da će se prekinuti buduće rađanje ako se zadnjem djetetu dade ime majke ili oca. Upotrebljavala su se imena svetaca, ali često zapisana u inačicama hrvatskog jezika bez obzira na to što su zapisi pisani talijanskim ili latinskim jezikom. To su Cvita, Cvitan, Križan, Petruša, Mara, Jelina, Matij, Stipan, Ivanica, Manda, Mijo, Tomajda, Gargo, Iva, Jozin, Bara, Jakovica, Pranka (od Franka) i drugi.

Tijekom XVIII stoljeća rodilo se i devet pari blizanaca i to: 1734. godine Ivan i Antun, sinovi Mihovila Kunčevića, 1747. Ivan i Andrija, sinovi Jurja Vodanovića, 1753. Pavao i Jela, djeca Antuna Veličevića, 1787. Juraj i Marko, sinovi Antuna Runovića, Petronila i Antica, kćeri Antuna Juretića, te Kata i Agata, kćeri Ivana Lucića Kržanića, 1792. Antun i Jela, djeca Nikole Papića, 1797. godine Filip i Magdalena, djeca Pavla Radojkovića, te slijedeće godine Franjo i Matija, djeca Mihovila Devčića, te Kristofor i Paško, sinovi Mate Juretića. Žena je rađala dvadesetak godina, s tim da je u prvim godinama braka rađala gotovo svake godine, a kasnije u razmacima od dvije do četiri godine. Smrtnost djece bila je velika, a to se u pojedinim obiteljima vidi po tome što se do dva i tri puta novorođenom djetetu daje isto ime.

Slika rađanja u podgorskim obiteljima od 1731. do 1800. godine izgleda ovako:

Po 1 dijete u 185 obitelji		Po 7 djece u 30 obitelji	
2	91	8	24
3	79	9	14
4	61	10	9
5	59	11	3
6	56	12	1.

Tijekom XVIII stoljeća groblje je bilo pri moru uz crkvu sv. Tekle, tu su bile i zajedničke grobnice bratovštine u koje su se ukopavali njeni bratimi, obitelj Mrkušić imala je grobnicu u spomenutoj crkvi, a svećenici svoju

grobnicu u župskoj crkvi Svih svetih. Od kojih su bolesti Podgorani umirali nije poznato jer se dijagnoze nisu upisivale a u mjestu nije postojao liječnik. Umiralo je mnogo djece, i to najviše novorođenčadi, a malo je Podgorana doživjelo duboku starost između 85. i 98. godine, samo devet muškaraca i tri-naest žena. Tako je u dobi od oko 85. godina umrla 1744. Kata Mihovila Vodanovića, 1749. Mato Ivana Pavličevića, 1772. Grgur Anić Vitov i 1798. Ilija Marka Letičića, u dobi od oko 86. godina umrla je 1783. Ivka ud. Jakova Puhalo-
 vića, 1786. Ivan Mihovila Vrsajkovića i 1797. Marko Jurja Škaričića Ške-
 kića, u dobi od oko 87. godine umrla je 1763. Margarita ud. Nikole Beroša i
 1798. Ana ud. Pavla Runovića Miličića, u dobi od oko 88. godina umrla je
 1781. Barbara ud. Mate Mrkušića, 1783. Margarita ud. Lovre Bodulovića i
 1798. svećenik Grgur Juretić, u dobi od oko 89. godina umrla je 1772. Jela ud.
 Ivana Mrkušića i Jela ud. Kristofora Letičića, a u dobi od oko 90. godina
 1763. Pavao Marka Borića, 1749. Ana ud. Nikole Sumića i 1757. Margarita ud.
 Mate Bigavića. U dobi od oko 95. godina umrla je Margarita ud. Nikole Be-
 roša, u dobi od oko 96. godina Magdalena ud. Vita Anića, 1773. Marjan An-
 drije Markovinovića i 1787. Kata ud. Marka Marinovića, a u dobi od oko 98.
 godina 1770. Mato Mate Beroša i Stanislava ud. Andrije Pivčevića.

Prema matičnim knjigama vjenčanih, krštenih i umrlih u Podgori se od 1731. do 1800. vjenčalo, rodilo i umrlo ovo stanovništvo:

Godina	Vjenčani	ROĐENI		Uk.	UMRLI		Uk.
		M	Ž		M	Ž	
1731	1	18	15	33	—	—	—
1732	8	11	9	20	5	3	8
1733	11	9	13	22	10	6	16
1734	3	17	18	35	31	31	62
1735	13	15	24	39	18	12	30
1736	10	11	12	23	4	10	14
1737	4	19	15	34	9	10	19
1738	9	24	20	44	16	11	27
1739	5	20	7	27	10	12	22
1740	8	6	11	17	11	7	18
1741	10	14	9	23	13	14	27
1742	4	16	21	37	8	7	15
1743	4	5	14	19	11	13	24
1744	10	17	12	29	20	21	41
1745	5	23	17	40	22	21	43
1746	15	25	21	46	5	4	9
1747	7	14	14	28	7	12	19
1748	9	11	12	23	4	7	11
1749	10	15	12	27	8	14	22
1750	9	21	21	42	7	4	11
1751	4	15	15	30	1	3	4
1752	2	11	11	22	6	1	7
1753	9	19	12	31	5	3	8
1754	5	16	10	26	9	6	15
1755	9	12	15	27	13	15	28
1756	5	21	11	32	6	5	11
1757	5	16	11	27	7	5	12
1758	9	7	11	18	6	6	12
1759	7	9	11	20	20	20	40

Godina	Vjenčani	ROĐENI		Uk.	UMRLI		Uk.
		M	Ž		M	Ž	
1760	3	12	21	33	11	3	14
1761	4	12	13	25	2	4	6
1762	6	14	16	30	13	7	20
1763	2	12	19	31	7	9	16
1764	4	9	12	21	10	8	18
1765	7	5	14	19	11	13	24
1766	9	12	6	18	10	8	18
1767	9	17	20	37	5	3	8
1768	6	19	12	31	3	4	7
1769	12	10	17	27	8	4	12
1770	3	17	18	35	11	16	27
1771	4	11	6	17	9	7	16
1772	3	19	10	29	12	11	23
1773	6	13	8	21	11	7	18
1774	9	16	13	29	9	6	15
1775	6	9	8	17	15	2	17
1776	8	14	8	22	6	6	12
1777	5	14	10	24	8	—	8
1778	8	15	17	32	4	5	9
1779	5	20	11	31	14	11	25
1780	11	10	9	19	8	7	15
1781	12	18	15	33	13	8	21
1782	6	24	18	42	25	23	48
1783	4	6	7	13	60	48	108
1784	5	15	10	25	2	3	5
1785	5	10	6	16	5	7	12
1786	10	8	16	24	6	5	11
1787	5	22	27	49	15	19	34
1788	1	13	11	24	3	8	11
1789	2	5	10	15	5	2	7
1790	2	5	11	16	4	2	6
1791	2	20	10	30	—	—	—
1792	3	15	16	31	7	6	13
1793	6	15	11	26	8	4	12
1794	4	14	15	29	2	2	4
1795	3	13	12	25	8	5	13
1796	6	12	7	19	6	11	17
1797	12	16	14	30	36	31	67
1798	15	21	20	41	8	8	16
1799	6	18	10	28	11	21	32
1800	10	22	20	42	7	13	20

Podgorani su se osim svojim djevojkama ženili i u susjednim mjestima, a jednako tako i podgorske djevojke udavale u druga mjesta, ili bi se pak njihovi muževi stalno nastanili u Podgori. Osim toga tu se susreću i kumovi iz tih mjesta, i to najviše iz onog odakle su mladenci jer oni dovode na vjenčanje prijatelje i rodbinu. No bilo je i onih obitelji koje su se doselile u Podgoru bilo radi posla ili iz kojih drugih razloga. Tako se u razdoblju od 1731. do 1800. u Podgori spominju iz drugih mjesta:

BACINA — *vjenčani*: 1733. oženio se Tomo Jakova i Margarite Bogunović Margaritom ud. Antuna Gliševića, a 1799. udala Andrica Giljević za Ivana Mrkušića Ivanovog.

Kumovi: 1744. Marko Katić i 1746. Tomo Bogunović.

BAST — *vjenčani*: 1761. Ivan Staničić oženio se Anom Mrkušić, 1774. Tomo Ačić Anticom Marinović i 1800. Antun Roščić Andrijašević Ivkom Vodanović, a 1749. udala Margarita Antičević za Lovru Puhalovića.

Kumovi: 1761. Franjo Staničić i 1800. Ivan Mate Roščić Andrijašević.

BRAČ — *vjenčani*: Iz Sumartina oženili su se 1735. Pavao Konjić Ivkom Kostadinović, slijedeće godine Nikola Antulović Magdalenom Vodanović, 1744. Antun Konjić Anom Lunjević, 1753. Antun Gilić Margaritom Velić, 1786. Pavao Lucić Breljaković Petronilom Lucić Jakić, 1787. Juraj Mialjević Barbarom Španić i Ivan Suzičić Anticom Devčić, te 1779. Antun Suzičić zv. Sukador Matijom Perić Bezmalinović, a udala se 1736. Ana Staničić za Pavla Vodanovića i Ruža Ribarović za Nikolu Vojvodića. S napomenom s otoka Brača bez oznake mjesta oženio se 1751. Mihovil Dujić Natalom Škaričić.

Kumovi: iz Bola 1756. Vicko Orsulić i 1746. Kata ud. Mihovila Maslardića, iz Povalja 1786. Stjepan Junaković Antuna, iz Sumartina 1736. Pavao Konjić, 1745. Jela Aničić i 1787. Jakov Breljanković, Mato Borojević Antuna i Pavao Suzičić Mate, a s napomenom s otoka Brača 1735. Ivan Antulović i 1769. godine Ivka, žena Mate Konjića.

BRELA — *Kum*: 1799. Stjepan Sošić.

BRIST — *vjenčani*: 1736. oženio se Antun Aleksić Katom Kržanić i 1746. Ivan Aleksić Martom Jugović.

Kumovi: 1736. Marko Borić, te 1746. Luka Kuluzović, Juraj Rajčić i Juraj Kačić.

DRAŠNICE — *vjenčani*: 1733. oženio se Andrija Cvitanović Franje Magdalenom Lampić i Ivan Urlić Mate Anom Banović, 1735. Andrija Alačević Ivkom Vranješević, 1740. Bartul Papić Margaritom Letičić, slijedeće godine Juraj Rosaljević Katom Kržanić, 1743. Stjepan Alačević Magdalenom Kostadinović, 1744. Nikola Čikić Margaritom Bezmalinović, slijedeće godine Ivan Čikić Lucijom Mišić, 1746. Mihovil Vukušić Jelom Pivčević i Ivan Gluščinović Petronilom Bezmalinović, 1747. Mato Urlić Anticom Runović, 1749. Ivan Urlić Jurjev Katom ud. Perišić i Ivan Urlić Šimuna Matijom Veličević, 1753. Juraj Pavišić Matijom Roščić Andrijašević, 1754. Pavao Cvitanović Margaritom Puhalović, 1755. Antun Pašalić Jelom Lucić, 1757. Juraj Cvitanović zv. Šulenta Ivkom Velić, 1768. Franjo Alač Margaritom Batoš i Martin Papić Magdalenom Devčić, 1769. Ivan Ivetić Magdalenom Kokić, 1778. Ivan Urlić Anom Veličević, 1783. Tadija Cvitanović Matijom Maršić zv. Pezić, 1793. Ivan Cvitanović Anticom Veličević i 1795. Lovro Urlić Magdalenom Lucić Jakić. Godine 1733. udala se u Podgoru Kata Alačević za Jakova Španića i Matija Cvitanović za Šimuna Domančića, 1741. Kata Alačević za Nikolu Miličića, 1748. Ana Arambašić za Marka Devčića, 1755. Šimica Zanković za Jurja Radonića, 1758. Ivka Grgura Alačevića za Nikolu Sumića, 1775. Kata Urlić za Antuna Radojkovića i 1796. Kata Ivanović Urlić za Matu Mrkušića.

Rođeni: 1770. Magdalena, kći Vita Mihočevića zv. Soljko i Ivke Sumić.

Kumovi: 1733. Andrija Cvitanović, 1735. Mato Čikić, 1736. Nikola Urlić, 1737. Nikola Alačević, 1739. Florij Arstić, 1740. Šimun Cvitanović, 1741. Nikola Pavličević i Florij Alačević Šimuna, 1750. Stjepan Stojković, 1751. godine Nikola Urlić, 1758. Pavao Perić Pavišić, 1759. Ivan Urlić Šimuna, 1763. Jerka

žena Šimuna Cvitanovića, 1765. Josip Ivana Urlića i Mato Alačević, 1769. Vito Miočević, 1777. Petar Ivana Vukušića, 1778. Antun Urlić i Ivan Ivana Urlića, 1786. Antica ud. Josipa Urlića, 1793. Franjo Ivana Alačevića i Martin Mihovila Cvitanovića, 1794. Kata žena Andrije Urlića, 1795. Kata Franje Alača i Šimun Pavla Urlića, 1769. Ana i Franjo Peričević Pavišić, 1798. Josip Ivanović Urlić Antuna i Mato Grigura Ivanovića Urlića, te 1799. Margarita žena Josipa Urlića.

DRINOVCI — *vjenčani*: 1731. udala se u Podgoru Andrica Stipić za Jurja Marinovića.

Kumovi: 1749. Mihovil Nuić, 1753. Mihovil Tomasović i 1774. Ivan Stipić zv. Opačak Matov.

DRVENIK — *vjenčani*: 1740. oženio se Mato Kosović Ivkom Mrkušić, slijedeće godine Petar Kosović Šimicom Radojković, 1746. Ivan Ivičević Agatom Mrkušić i 1769. Mato Gabrić Katom Lucić, a udala se u Podgoru 1733. Matija Radić za Stjepana Kostadinovića.

Kumovi: 1741. Tomo Grljević i Tomo Matutinović, 1742. Antun Antunović, 1758. Luka Delić i 1768. godine Ivan i Mihovil Gabrić.

DUBROVAČKA REPUBLIKA — *vjenčani*: 1737. udala se Jela Bratošević iz Čepikuća za Ivana Devčića i 1744. njena mještanka Kata Bratošević za Tomu Miraglia iz Apulije.

Kumovi: 1749. Antun Pavlović i Antun Lučić, 1754. ponovo Antun Lučić s napomenom da je iz Pijavičina kod Stona, 1761. Petar Nikole Radića iz Crne Gore kod Stona i 1800. Franka Dinarić, žena Pavla Mrkušića.

HVAR otok — *vjenčani*: 1736. oženio se Petar Petričević iz Sućurja Margaritom Dejanović, 1738. njegov mještalinin Antun Perić Margaritom Mrkušić, 1754. Petar Fistončić iz Zastrazišća Anom Markovinović, 1755. Jakov Šoljačić zv. Bartoldo iz Dola Jakicom Pivčević, 1761. Andrija Bracranin (?) iz Dola Anom Mrkušić, 1769. Antun Čurin iz Gdinja Magdalenom Devčić, 1782. njegov mještalinin Kuzmo Banović Margaritom Runović i 1796. Ivan Kačić Barišić iz Sućurja Magdalenom Antuna Mrkušića, a 1735. udala se Kata Varvolić iz Gdinja za Jurja Jakića, 1750. Magdalena Matulović s Plama za Luku Bodulovića i 1756. Vica Čurin iz Gdinja za Matu Škaričića.

Umrli: 1766. umro je u Hvaru Podgoranin Marko Pavlinović Pavla.

Kumovi: 1736. Franjo Dragičević iz Sućurja, 1756. Ivan Ivanković iz Bogomolja, 1773. Grgur Bulat Antuna i 1774. Ivan Bulat Antuna iz Sućurja, te 1782. Marin Banović Kuzmin iz Gdinja.

IGRANE — *vjenčani*: 1741. oženio se Ivan Antičić Lucijom Kržanić i 1798. Mato Chiaich zv. Šimić Barbarom Pivčević, a udale se 1740. Magdalena Mihočević za Jurja Jugovića, slijedeće godine Petronila Antičić za Nikolu Kostadinovića, 1776. Jela Mialjević zv. Bakrač za Antuna Lucića Jakića i 1778. Barbara Kumarić za Stjepana Kumarića.

Umrli: 1734. Lucija kći Nikole i Jele Juričević.

Kumovi: 1745. Franjo Rudeljković, 1784. Magdalena Petra Lulića i 1786. Jela Stjepana Lulića.

IMOTSKI — *vjenčani*: 1765. oženio se Bartul Krnjić Magdalenom Lucić Jakić i 1798. Nikola Sojić Petronilom Bogunović Mrkušić.

Kumovi: 1742. Mato Tacaković iz Runovića, 1744. Martin Pisimović, 1746. Florij Bauk, 1765. Petar Sundečić i Pavao Šumelj, te 1798. Ivan Colombano.

KOKORIĆI — *vjenčani*: 1800. udala se Šimica, kći Stjepana Matkovića i udovica Petra Kapovića iz Rapca (župa Kokorići) za Lovru Vranješa.

KOSTRIČIĆI — *kumovi*: 1735. Juraj Mikrutić i 1737. Marko Vrdoljaković.

KOTIŠINA — *vjenčani*: 1768. oženio se Ivan Glavičić Markov Jelom Beroš i udala se 1735. Anđa Šajnović za Stjepana Kurtića.

Umrli: 1735. Ana, žena Kristofora Jelinića.

Kumovi: 1736. Ivan Lucić zv. Serzich, 1740. i 1758. Mato Domnjanović i 1781. Juraj Jurković.

KOZICA — *vjenčani*: 1769. oženio se Antun Miočević Margaritom Sumić i 1772. Juraj Ravlić Bilić Katom Kurtić, a 1735. udala se Kata Bogosaljić za Ivana Dejanovića.

Kumovi: 1740. Ščulić, 1741. Ivan Marasović, 1748. Grgur Bogosaljić, 1757. Martin Opačak, 1772. Marjan Ravlić Bilić Pavla i 1784. Grgur Rudeš.

KRSTATICE — *kumovi*: 1786. Mato Zečević Matin.

MAKAR — *vjenčani*: 1733. oženio se Franjo Komarić Katom Marinović, 1738. Juraj Franković Anom Jugović i Antun Batinić Matijom Devčić, a 1733. udala se Ana Komarić za Petra Batošića.

Kumovi: 1738. Juraj Batinić i Juraj Stipić, te 1744. Mihovil Komarić.

MAKARSKA — *vjenčani*: 1739. oženio se Mato Lucić Jelom ud. Jurja Marinovića, 1747. Juraj Terzić Anom Lucić Kržanić, 1752. Andrija Terzić zv. Barkas Jelom Jugović, 1753. Andrija Roščić zv. Žutić Anom Marinović, 1763. Mato Duhović Komarić Magdalenom Runović, 1767. Antun Duhović Komarić Katom Devčić Nolić, 1781. Mato Drviš Anticom Devčić, 1786. Antun Kačić Terzić Marijom Mrkušić i 1796. Mihovil Pavlović Lučić Anticom Mrkušić, a 1744. udala se Livija Duboković za Stjepana Banovića.

Rođeni: 1799. rodio se Antun, sin Mihovila i Antice Pavlović Lučić.

Kumovi: 1731. Jakov Kačić, 1735. Juraj Šulić, 1738. Mihovil Grubišić, 1739. Juraj Lucić i Stjepan Kačić, 1740. Mato Terzić i Mihovil Anutnović, 1744. Ivan Dugas, 1746. Juraj Dujmović, Franjo Lizatović i Nikola Kačić, 1747. Bernard Grubišić 1748. Dujam Dujmović i Antun Šimić, 1849. godine Marko Duraković, 1754. Petar Nikole Ivulića, 1756. Ivan Petričević zv. Spar i Juraj Kačić Terzić, 1761. Antun Lulić Mate i Ivka žena Ivana Petričevića, slijedeće godine Ana, žena Jurja Kačića Terzića, 1763. Filip Tomić, Juraj Duhović Bartulović i Antun Lučić Pavlović Mate, 1768. Matija, kći Ivana Petričevića, 1770. Mihovil Ljubić, 1774. Nikola Ivana Petričevića, 1776. Bernard Josipa Grubišića, 1778. Josip Petra Alfrevića, 1781. Josip Antuna Sumića, 1795. Marija Marka Durakovića i Magdalena, žena Stjepana Antičića Alfrevića, 1796. Antun Kačić Terzić i Marko Antuna Markovića, 1799. Mato Bartulović Suorić i 1800. Franjo Stjepana Ivičevića.⁸

METKOVIĆ — *Kumovi*: 1794. Bartul Gluščević.

MUĆ DONJI — *vjenčani*: 1753. oženio se Dujam Relić Anticom Roščić.

NORIN (Narenta) — *kumovi*: 1746. Lovro Talajić.

PLIMA — *vjenčani*: 1750. udala se Mara Petričević za Juru Vranješevića.

PODACI — *vjenčani*: 1767. oženio se Ivan Nikole Španjića Ivkom Jakova Kokića.

Kumovi: 1767. Franjo Vicković.

PODBABLJE — *kumovi*: 1781. svećenik Grgur Vuković.

POSUŠJE — *kumovi*: 1749. Petar Kasarović.

PRČANJ — *kumovi*: 1774. Marko Nikole Marchesini.

RADOBOLJA — *vjenčani*: 1747. Martin Merdep oženio se Jelom Pavličević, a 1758. rodila im se u Podgori kći Ivka.

Kumovi: 1747. Antun Milinović i Antun Merdep.

SEGET — *vjenčani*: 1766. Jakov Botunić oženio se Margaritom Sumić.

SINJ — *vjenčani*: 1746. Antun Simić, Sinjanin, nastanjen u Makarskoj oženio se Magdalenom Banović.

SLANO — *vjenčani*: 1774. Jela ud. Antuna Smiljanića udala se za Matu Roščića.

SLIVNO — *vjenčani*: 1734. Ivka Glibotić udala se za Nikolu Kunčevića i Pavica Glavaš za Jurja Beroša.

Rođeni: 1800. Antica, kći Ivana Babića i Anđe Zeljković.

Kumovi: 1737. Juraj Vučković i 1741. Andrija Jakovinović.

SPLIT — *kumovi*: 1755. Grgur Kankušić.

TUČEPI — *vjenčani*: 1735. Andrija Želetović se oženio Margaritom Kokičević, 1738. Mihovil Antičević Šimicom Klarić, 1747. Marko Pašalić Anđom Borić, 1752. Luka Vuletić Margaritom Vodanović, 1753. Šimun Lalić Magdalenom Batošić, 1755. Antun Dobralić Margaritom Borić, 1757. Antun Grgura Lobornića Magdalenom ud. Luke Bodulović, 1758. Mihovil Vuletić Anđom Veličević i Mato Jurja Antičevića Magdalenom Jurja Čikića, 1759. Petar Želetović zv. Žderić Šimicom Mišić, 1761. Josip Lalić Terezom Radonić, 1770. Bernard Lalić Magdalenom Škaričić zv. Škekić, 1774. Stjepan Lalić Katom Lucić Jakić, 1776. Mato Sevelj Katom Pavlinović, 1777. Stjepan Rudanović Jakicom Lucić Jakić, 1779. Pavao Stjepana Čović Margaritom Kurtić, te 1781. Pavao Petra Čović Matijom Vranješ. Godine 1732. Ivka Luke Bušelića udala se za Jurja Rosandića, 1747. Kata Mravičić za Andriju Roščića, 1757. Šimica Žderić za Dujma Vranješevića i 1760. Matija Mravičić za Jakova Batoša.

Rođeni: 1797. rodio se Mato, sin Klementa Šestića i Magdalene Devčić.

Umrli: 1735. umrla je Magdalena, kći Jurja i Andrice Donaković.

Kumovi: 1735. Antun Sevelj i Stjepan Marasović, 1753. Ivan Nikolić Petrov, Mihovil Lalić i Juraj Simić, 1754. Ivan Petra Vitlića, 1755. Mato Grubišić, Kristofor Rudanović i Antun Pavić, 1757. Mato Pašalić, 1758. Petar Vitlić, 1759. Matija, kći Grgura Mravičića, 1761. Šimun Antuna Šimića i Šimun Ivana Lalića, 1764. Petar Jurja Lalića, 1765. Tereza, žena Josipa Lalića, 1769. Josip Lalić i Mihovil Vitković, 1770. Antun Mate Bušelića, 1779. Josip Stjepana Čovića i Mato Ivana Čovića, 1780. Petar Jurja Lalića i Ivan Vitlić, 1781. Jela Ivana Sevelja, Stjepan Ivana Viskovića, Mato Petra Čovića i Martin Ivana Čovića, 1789. Natal Uronjić, 1798. Ivan Uronjić Simić, 1799. Jela žena Petra Mravičića i Kristofor Stjepana Šarića, te 1800. Jozica Stjepana Šarića.⁹

VELIKO BRDO — *vjenčani*: 1741. Nikola Gojaković se oženio Anom Tomasović a 1742. Martin Prodanović Anđom Urlić, a 1734. Lucija Luetić udala se za Ivana Sumića i 1740. Matija Vladica za Pavla Maršića.

Rođeni: 1734. rodio se Mato, sin Ivke Vržinović i Tome Kostadinovića.
Kumovi: 1736. Ivan Ercegović, 1741. Nikola Turnić i Franjo Čandić, 1766. Jakov Nikole Nimičića zv. Gojak i 1796. Lovro Mate Turnića.

VIS otok — vjenčani: 1741. godine Mato Puhalović oženio se Vitom Babić, 1745. Antun Darlić Anom Banović i Pavao Linčirović Margaritom Batošević, 1757. Ivan Brajčić Anom Roščić, 1759. Šimun Darlić Jelom Runović, 1760. Marko Bogunović Katom Roščić, 1762. Juraj Klarić zv. Gudelj Jelom Mrkušić i Nikola Brajčić Anom Beroš.

Rođeni: 1767. rodio se Ivan, sin Mihovila i Margarite Panelić zv. Soljanić.
Umrli: 1770. umrla je Jelena ud. Antuna Balajića.

Kumovi: 1744. Juraj Devčić, 1745. Ivan Darlić i Marko Burić, 1748. Pavao Burić i Pavao Linčir, 1746. Margarita Pavla Linčirovića, 1752. Pavao Puhalović, 1760. Kata Klarić zv. Gudelj, 1759. Ivan Vodanović i Juraj Linčir, 1762. Dominik Nikole Frančića i Nikola Jurja Brajčića zv. Dute, te 1769. Ivan Jurja Brajčića.

VRDOL — vjenčani: 1734. Magdalena Pavlinović udala se za Jurja Sumića, 1750. Ana Sumić zv. Jakovica za Petra Batoša i 1776. Andrica Luetić za Petra Sumića.

Kumovi: 1740. Mato Luetić i 1794. Martin Luetić.

VRGORAC — vjenčani: 1758. Tomo Prvan oženio se Katom Batošić.

Kumovi: 1731. Petar Radonić i 1758. Tomo Katavić.

VRULJA — vjenčani: 1793. udala se Ivka Sumić zv. Pekić za Ivana Runovića.

ZAOSTROG — vjenčani: 1741. oženio se Ivan Bulatović Barbarom Lucić, 1744. Petar Banović Margaritom Kostadinović, 1771. Nikola Kosović zv. Gude Petronilom Vrsajković, 1774. Juraj Kumparović Katom Papić i 1780. Ivan Martinović Šimicom Marinović.

Rođeni: 1774. rodio se Juraj, sin Andrije i Kate Matić zv. Kumparović.

Umrli: 1745. umro je u Podgori Ivan, sin Mate Bulatovića.

Kumovi: 1741. Marko Despotović, 1744. Mato Kosović, 1774. Tomo Kosović i Nikola Despot, 1780. Jako Despot i Luka Antunović, te Nikola Mate Kosovića.

ZAVOJANE — vjenčani: 1772. Mihovil Nimčić zv. Čepo oženio se Petronilom Pivčević.

Kumovi: 1740. Juraj Katavić.

ZLARIN — kumovi: 1787. Antun Makale.

ŽIVOGOŠĆE — vjenčani: 1785. Antun Jukić oženio se Anticom ud. Marinović, a 1733. Franka Miljković udala se za Petra Jakića.

Umrli: 1743. umrla je Petronila, kći Jurja Coicali ž. Petra Radonića i pokopana u crkvi sv. Križa u Podgori.

Kumovi: 1741. Ivan Arsonić, 1749. Ivan Došević i 1785. Martin i Josip, sinovi Petra Jukića.

ŽUPA — kumovi: 1739. Mihovil Balajić, 1741. Mato Kogić, 1782. Josip Luetić i 1784. Pavao Stjepana Luetića.

Stranci se u Podgori ne spominju i samo se jedna djevojka i to Kata Bratošević, udala 1744. za Tomu Petra Miraglia iz Apulije,¹⁰ a kao kum spo-

minje se 1787. Ivan Salvadori iz Brescie, te 1797. Vicko, sin i Elizabeta žena Nikole Danese iz Molfette u Apuliji.

U Podgori se još između 1763. i 1765. godine spominju dva zidara iz apulijskog grada Molfette. To su Mihovil Rafanelli i Josip Visaggio, koji se tih godina susreću u više srednjodalmatinskih mjesta. Mihovilu se 1763. rodila kći Marija Doroteja i 1765. druga kći Marija Vica, a Josipu se 1763. rodio sin Bernard i 1765. kći Silvija. Oba majstora spominju se potom u Makarskoj, gdje je Josip sagradio česmu na trgu pred stolnom crkvom, a Rafanelli se iste godine spominje kao njen nadstojnik. Godinu dana prije spominju se zajedno pri procjeni neke kuće i po svemu sudeći rade zajedno jer je Rafanellijeva žena Klara Visaggio zacijelo Josipova sestra.¹¹

Stara župska crkva u Podgori porušena je u potresu 1667. godine, pa se nakon toga počela graditi nova. S obzirom na prilike koje su potkraj XVII i početkom XVIII stoljeća vladale u Krajini ta se crkva gradila dugi niz godina, pa je njeno pročelje završeno zacijelo 1764. jer je ta godina uklesana na nadvratniku glavnih vratiju. Budući da su upravo te godine u Podgori bila ta dva majstora, vjerojatno su oni graditelji njena pročelja. Crkva je jednobrodna građevina s polukružnom apsidom u unutrašnjosti presvođena bačvastim svodom, a građena od pravilno klesana kamena. Uza zapadnu stranu pročelja podignut je zvonik u gornjem dijelu rastvoren lukovima. Iznad glavnog ulaza su plitke barokne volute koje uokviruju spomenutu 1764. godinu, a nad vratima ulaza u zvonik uklesano je A D 1813. zacijelo godina završetka gradnje zvonika.¹²

Iz obitelji Visaggio spominje se još Josipov brat Vicko, koji je 1768. godine radio na hvarskoj katedrali, a 1780. godine oženio se u Hvaru kao udovac Lucijom Rujanović. Početkom XIX stoljeća na obnovi župske crkve u Pučišćima na otoku Braču radio je Bernard Visaggio, pa nije isključeno da je to upravo onaj rođen u Podgori, a tada je mogao imati oko četrdesetak godina. Zacijelo će još neistraženi arhivi XVIII stoljeća u Dalmaciji otkriti ponešto o djelatnosti ovih doseljenih zidarskih obitelji, čiji su se članovi ovdje rodili i udomačili pa i nastavili zanat svojih predaka.¹³

Zanimanja se rijetko spominju u matičnim knjigama, a od zanatlija jedino se spominju kovači; 1734. godine umrla je u Podgori Ana, žena Mihovi-la Bratoševića, a 1764. spominje se kao kum Pavao Bratošević, te 1794. Lucija, žena kovača Josipa Antunovića iz Živogošća. Tijekom tog stoljeća u Podgori su primalje 1743. Kata, udovica Nikole Kurtića, 1799. Ana, žena Antuna Radojkovića i slijedeće godine Barbara, žena Antuna Devčića, a spominju se samo u slučajevima kad su pri porodu krstile djecu koja su imala umrijeti. Od služinčadi spominje se 1741. Ivan Nikole Radovanovića u kući obitelji Kokić i 1796. Antun Lučić iz okolice Dubrovnika u kući obitelji Batošić. Plemićki naslov »conte« imaju 1776. Bernard Josip Grubišić, 1786. Antun Kačić Terzić i Ivan Nenaviđić te 1796. Mihovil Lučić Pavlović svi iz Makarske, a potkraj stoljeća obitelj Mrkušić iz Podgore; naziv suca imaju 1756. Antun Mrkušić i 1788. Natal Uronjić iz Tučepa, a 1797. Petar Mrkušić ima zvanje kapetana.

U Podgori se u XVIII stoljeću spominju slijedeće obitelji:

AIČIĆ, ALAČ, ALAČEVIĆ, ALEKSIĆ, ANIĆ-Babić, ANTIČEVIĆ, ANTIČIĆ, ANTULOVIĆ, ANUŠIĆ, ASKANJUREVIĆ.

BABIĆ, BAN, BANOVIĆ, BATOŠ, BATOŠEVIĆ, BATOŠIĆ, BEROŠ-Bilić, BEROŠEVIĆ, BEZMALINOVIĆ, BODLOVIĆ-Jescina, BODULOVIC-*Chiose*, BOGUNOVIĆ-Mrkušić, BORIĆ-Marinović, BOTUN, BOTUNIĆ, BRAJČIĆ, BULATOVIĆ, BURONIĆ.

CARIĆ, CVITANOVIĆ-Šulenta, ČIKIĆ, ČOVIĆ, ČURIN.

DARLIĆ, DEJAN, DEJANOVIĆ, DEVČIĆ-Nolić, Nola, Selimić, DOBRALIĆ, DOMANČIĆ-Garilić, Garelić, Vranješević, DRVIŠ, DUHOVIĆ-Komarić, DUIĆ.

FILIPOVIĆ-Lucić, FISTANIĆ, FRANKOVIĆ.

GABRIĆ, GARDELJIĆ, GILIĆ, GLAVIČIĆ, GLUŠČINOVIĆ, GOJAKOVIĆ, GRGIĆ.

IVETIĆ, IVIČEVIĆ.

JAKIĆ-Lucić, JUGOVIĆ, JUKIĆ, JURETIĆ-Buzeta, Buzetić.

KAČIĆ- Barišić, Terzić, KALABIĆ-Lucić, KARAIĆ, KLARIĆ-Gudelj, KNEZOVIĆ, KOKIĆ-Vulinović, KOKIČEVIĆ, KOMARIĆ, KONJIĆ, KOSOVIC-Guda, KOSTADIN, KOSTADINOVIĆ-Grgić, KOSTANIĆ, KRANJIĆ, KRŽANIĆ-Lucić, KUMPAROVIĆ, KUNAC, KUNČEVIĆ, KURTIĆ.

LALIĆ, LAMPIĆ, LETICA, LETIČIĆ, LUCIĆ-Filipović, Jakić, Kržanić, Visković, Breljaković, LUNJEVIĆ.

MALEŠ, MARINČIĆ-Benghuz, MARINOVIĆ-Borić, Sisarić, MARKOVINOVIĆ, MARŠIĆ-Devčić, Peze, Pezić, MARTINOVIĆ, MASLARDIĆ-Barnić, Barnjić, Mijotić, MATIĆ-Kumparović, MERĐEP, MIALJEVIĆ, MIHOČEVIĆ-Soglcho, MILIČIĆ, MIOČEVIĆ, MIRAGLIA, MIŠIĆ, MRKUŠIĆ-Bogunović, Kurtić.

NIMIČIĆ-Čepo, NOLA, NOLIĆ.

PANELIĆ-Šoljanić, PAPIĆ-Letičić, PAŠALIĆ, PAVIŠIĆ, PAVLIČEVIĆ, PAVLINOVIĆ, PAVLOVIĆ-Lučić, PERIĆ, PETRIČEVIĆ, PINCETIĆ, PIVAC, PIVČEVIĆ, PROĐANOVIĆ, PRVAN, PUHALOVIĆ.

RADOJKOVIĆ, RADONIĆ-Kulunčić, RAVLIĆ-Ravlijić, Bilić, RELJIĆ, ROSALJEVIĆ, ROSANDIĆ, ROŠČIĆ-Andrijašević, Žutić, RUDANOVIĆ, RUVNOVIĆ-Miličić.

SASINOVIĆ, SEVELJ, SOJIĆ, SUMIĆ-Sume, Rade, Jakovica, SUZIČIĆ-Sukador, ŠCIPEDEKOVIĆ, ŠIMIĆ, SKANJUR, SKANJUREVIĆ, ŠKARICA, ŠKARIČIĆ-Škeke, ŠKEKIĆ-Škeko, ŠOLJAČIĆ-Bartoldo, ŠPANJIC.

TARAŠ, TARAŠEVIĆ, TERZIĆ-Barkas, TOMAŠEVIĆ-Vojvodić.

URLIĆ-Lucić.

VELIĆ, VELIČEVIĆ-Sanko, VISKOVIĆ-Lucić, VODANOVIĆ-Marundelić, VRANJEŠ, VRANJEŠEVIĆ-Domančić, Gerelja, VRSAJKO, VRSAJKOVIĆ, VUKUŠIĆ, VULETIĆ.

ŽELETOVIĆ-Žderić.

Sve spomenute matične knjige pisane su latinskim ili talijanskim jezikom, ali neki su svećenici zapisali više vjenčanja, rođenja i smrti na hrvatskom jeziku latinskim ili ćirilskim pismom. Ti su svećenici: 1750. Marko Kokić, 1765. Marko Kržanić, 1788. Marko Jelavić, slijedeće godine Josip Luetić i 1790. Bariša Gluščević; prema već poznatim prezimenima svi su oni rođeni u Podgori ili u Krajini. U svojim zapisima pišu i posebne oblike prezimena,

vjerojatno onako kako ih je sam narod izgovarao. Tako je Španjić-ŠPANJE, Sumić-SUME, Nolić-NOLA, Škaričić-ŠKARE, Škekić-SKEKE, Vranješ-VRA-NJEŠA i drugi.¹⁴

U knjigama su još zapisane razne naredbe makarskih biskupa na hrvatskom i latinskom jeziku, dijelovi biskupskih pohoda i ulomci oporuka koji se odnose na interese crkve. Tako se 1735. godine spominje kapela pokojnog svećenika Pavla Runovića u kojoj svakog blagdana služi misu kapelan Juraj Marušić i tu obavlja krštenja za obitelji koje stanuju na području od Vrulje do kuće obitelji Kojkala (ovaj naziv se spominje uz prezime Devčić) što graniči s Drašnicama. Iste godine spominje se i kapela svećenika Lovre Radojkovića s oltarom, predelom, i ormarom sa crkvenom odjećom, a kapela pokojnog Jurja Kojkala u dobrom je stanju s vratima i ključem. Vjerojatno su to bile kapele koje su se nalazile po privatnim kućama, možda i vlasništva spomenutih svećenika jer su oni Podgorani, a kako su podgorški zaseoci rastrkani i prema tome udaljeni od mjesta gdje se nalazila župna crkva, ovi su svećenici tu obavljali crkvene obrede za svoje susjede. Zatim se te godine spominje i općinska kuća određena za školu u kojoj jedan od svećenika treba da vrši funkciju učitelja. U istom biskupskom pohodu naređuje se klericima da pri obredima moraju nositi »veste delare«, vjerojatno neku vrstu crkvene odjeće, a izvan crkve haljine s ovratnikom koje sežu do pola noge, te kapu na križ. Još se spominju predmeti u sakristiji, i to baldahin, srebrni ključ za tabernakul, crni pluvijal i tri srebrne lampade, a kalež s patenom treba odnijeti zlataru da ih pozlati.¹⁵

Selom je vladao glavlar zvan knez koji se birao iz seoskih porodica, a najstariji što se spominje bio je Stjepan Mršić 1621. godine. Selo je imalo i svoje suce, koji su rješavali manje sporove, procjenjivali zemljišta i prirodu, te posredovali u raznim prepirkama, a imalo je i svoju četvu s vojvodom ili kapetanom na čelu. Crkvom su upravljali prokurator birani između uglednijih mještana, a čuvali su crkvenu blagajnu, davali pomoć najsiromašnijima, vršili popravke na crkvama, i obavljali razne druge poslove vezane uz crkvu i njezne obrede. U XVIII stoljeću spominju se i tri bratovštine: Svih svetih, Sakramenta i Ružarija, koje su imale zajedničke grobnice na starom groblju, a potom i na novom sv. Tekle. Godine 1767. spominje se gradnja dviju grobnica u župskoj crkvi jedna za svećenike, a druga za klerike. Još se 1780. godine u Podgori nalaze dvije crkve, jedna na groblju sv. Tekle, koja ima zvono za mrtve i dvije planite od crnog sukna i druga sv. Roka u kojoj se čuva bijela planita s raznobojnim cvjetovima. Crkveno posuđe se gotovo i ne spominje što očito odaje siromaštvo župe kao i cijelog tog kraja.¹⁶

Stanovništvo se bavilo isključivo poljoprivredom i stočarstvom, a najznačajnija grana bila je maslinarstvo. Svi kupoprodajni ugovori nekretnina, oporuke i kolonatski odnosi spominju maslinu kao glavnu poljoprivrednu kulturu, pa se čak i jedan lokalitet u XVIII stoljeću zove »U gustim maslinam«. Zemlja zasađena maslinama nije se kupovala i prodavala po zemljišnim mjerama, već po broju zasađenih stabala maslina. U to vrijeme u selu je i mlin za masline, 1781. godine Podgoranin Stjepan Taraš trguje maslinovim uljem u Veneciji. Osim maslina spominju se vinogradi, stabla oraha, badema i smokava, sije se žito, a postoji i mlin na potoku što se s planine slijeva u more.

Ostala zemlja mjerila se mjerom za zemlju zvanom vreteno, a često se spominje veličina zemlje po tome koliko je potrebno sjemena da se zasije. Žito se mjerilo na oke i stariće, vino na bačve, ulje na oke, a smokve na hrpe zvane »kame«. Zatim su se bavili uzgojem stoke sitnog zuba od koje su dobivali mlijeko, sir i vunu. Osim svoje vlastite stoke Podgorani su uzimali na ispašu stoku iz Makarske obavezavši se ugovorom kod notara koliko će proizvoda davati vlasniku. Dio obradivog zemljišta pripadao je mještanima, nešto je zemljišta imala crkva uglavnom od ostavština, a jedan dio pripadao je Makaranima, pa su je Podgorani obrađivali kao njihovi koloni. Brojni su kolonatski ugovori u notarskim spisima XVIII stoljeća u Makarskoj.¹⁷

Kuće su se gradile od nepravilno klesana kamena i pokrivala pločom, a tim poslom su se bavili uglavnom mještani. U XVIII stoljeću spominju se u Podgori i zidari Mato Radiković, Andrija i Antun Štambuk, Jakov Balarin i Ivan Aviani iz Trogira. Taj način gradnje, što se spominje u ispravama čitavo XVIII stoljeće, zadržao se u Podgori sve do kraja XIX stoljeća kad su novi građevinski materijali unijeli promjenu i u gradnju seoskih kuća.¹⁸

I u Makarskom ljetopisu iz druge polovice XVIII stoljeća spominje se više puta Podgora. Tako su 1773. godine Podgorani spasili Tučepljane iz mora i uhvatili mnogo srdela, a među ribarima isticao se neki Juketa, slijedeće godine spominje se da su polja zasađena sirkom, prosom i kukuruzom i da su rodile voćke, 1775. godine bila je slaba godina pa se i umiralo od glada, slijedeće godine utopili su se Podgorani Stojan Marinović i Andrija Marinović zv. Malukan kad su išli na Hvar da u Plamama ukrcaju vino i drva, 1777. godine Juketa Radojković utopio se zajedno s brodom punim vina, zatim se slijedećih godina spominju velike suše i krupa, spominje se ulje mjereno okama i maslo mjereno mjerom zvanom »junga« što je odgovaralo količini od jedne i pol oke; 1794. godine počeo se graditi put preko Staze na Biokovu a gradnjom je upravljao kapetan Petar Mrkušić iz Podgore.¹⁹

Na temelju sakupljenih podataka vidimo da je život u Podgori u XVIII stoljeću tekao bez većih promjena. Međusobne veze stanovnika ograničavale su se uglavnom na bližu okolicu i ponekad na otoke Brač, Hvar i Vis. Te su veze zacijelo odraz migracija na ove otoke u drugoj polovici XVII stoljeća pa rodbinske veze sa zavičajem još nisu bile zaboravljene. Što se više udaljavala opasnost od Turaka tijekom XVIII stoljeća život je postao mirniji i sigurniji, ali su ekonomske prilike bile i dalje vrlo teške. To se posebno odražava u ostacima arhitekture koja je vrlo skromna i bez izrazitih stilskih odlika. Kuće se i dalje grade u suhozidu, a crkvena arhitektura je izrazito jednostavna i skromna u odnosu na građevine iz tog vremena u drugim dalmatinskim mjestima. Jednako tako nije razvijeno ni zanatstvo jer se uslijed slabe ekonomske moći vjerojatno zanatski proizvodi nisu kupovali, a najosnovnije potrebe namirivale su se na poznatim makarskim sajmovima ili su pojedine predmete radili sami domaćini za svoje potrebe. Koliko je tu zapravo život bio skroman možda najbolje govori podatak iz oporuke Ane, kćeri Mate Ačića i udovice Tome Maršića, sastavljene na hrvatskom jeziku 1763. godine u kojoj ostavlja jedino što ima: tkanicu, pregaču, suknju i gornju haljinu.²⁰ Tek će slijedeće — to jest XIX stoljeće donijeti vidljivije promjene u strukturi stanovništva, nove običaje i nešto drugačiji život.

BILJEŠKE

¹ O Podgori u XVII stoljeću vidi: M. Stojković, Podgora u XVII stoljeću. Obiteljske i demotične crtiče od 1621. do 1730. godine, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena JAZU knj. XXIX, Zagreb 1933, 95—145.

² N. Bezić-Božanić, Kule u Makarskom primorju, Makarski zbornik I, 1970, 320.

³ Knjiga vjenčanih 14. I 1731. — 18. II 1830; Knjiga krštenih 1. I 1731. — 14. XII 1794; 6. I 1795. — 3. V 1825; Knjiga umrlih 4. I 1732. — 27. X 1802. Historijski arhiv — Zadar.

⁴ ... infantem inuentum in Litore maris in porto ante Domum Joannis Velić, cuius parentes ignorantur. Ipsique impositum fuit nomen Antonius... Knjiga krštenih, 264.

⁵ ... Obechiagie učiniusi czuitan sin pok. martina Radoikouichia s mandom chierom joze veličeuchia. Pridamnom kuratom D. Iuanom Millichieuchiem. I Pri Dua suidoka. To jest prid Stipom Radoikouichiem I Matom Piučeučichiem. I dadejoj Parsten od srebra Pozlachien I jedan czeekin u zlatu. Knjiga vjenčanih, 174.

... I dadejoj obilixie jedan Talir i parsten od mida Pozlachien... Isto, 176.

Na latinskom jeziku: ... anuluss argenteus auratus... anuluss auratus... anuluss argenteus... Isto, 149, 155, 168.

⁶ M. Stojković, n. dj. 120. — Iz usmenog razgovora s Jakicom Nola.

⁷ ... Ali toliko napokon uzmnoxalase jest brezočnost nilki opakij, kako s prive-likom tugom sarca iosc od počella Biskupatt nassega kuspasmo, koj od poxudaa neprikladni uzbugeni, illi more bitti ioschier s otrovnim svitovagnim družij, illi na koj drughi način prignuti pogardiivsci oblast Czargvenu, i naroda Slovinskoga pofalni običai i zabacivsci ostale načine, s kojim u dillovagniu Sakramenta Xenidbe ovva Makarska Darxava ossobitto jest vazda sluxilase, da vechie krat na lupesku, a kodgod iocheir na sillu od Očeve kuchie odvagiiau Divojke, koje illi ikako illi ioschie nikako zaručise illi parstenujese brez da ucignina parvo bisse u Czargvi ikakova očita navischiegnia s koimbise odkrillezaprike, kojese lasno u Xenidbi moghu dogoditi. Sva ova koliko su neprikladna postenosti i kolikosu tesku duovnu stetu uzrokovali, s opchienom smutgnom svju dobri zadovoljno po kussagniu istomu zaposnasmo. Radi česa vehoma xellechj dassie uzdarxi sve sto u ime čigniegniaa Svetij i dobri Starij običaia ano toliko od načinaapofalnogha Slovinskoga Naroda kolliko od zakonaa čestite uzpomene Pridstupnika nassega Biskupa billasu naregena ossugiujemo ovaki prokleti zao običai tojest divojke, illi po sillu illi na lupesku iz očeve Kuchie i oblasti grabiti, kakono opačinu nesamo u umaknuchiu i skrovitosti odvech prilicnu, dalli ioschier kako pravoga i istinitogha ugrabliegnia zlochiom otrovanu, iza ukloniti svaku prigodu privaraa, inadaa, parba i grihaa koje u parstenvagniu ili zaručegniu i xenidbi illi pirovaa dilovagnu po vraxiemu nauku gliudi opaki iznagiosce, zapovidamo, da unapridak u ovvoj nassoj Darxavi Makarskoj ozdal upisane uprave stavno obsluxese.

Parva: koj oruxani illi na drughi koimu dragho način budu ugrabiti Divojke na sillu ili sprivarom, illi s načinim od privare illi s daroviman posebbi illi po drughim illi s dillim, za uztegnuti toliko brezočnu vogliu po tegochi opačine utechise ochieom Principovoj Pravdi, a grubioczi za tri godine ostatici ochie neoxegnieni.

Sesta: Pastiri illi Xupniczi izvan sami načinaa zabixeni u Rittualu Rimskom neka paze, neumisatise meggiu svatte cad vode Divojku k Czargvi illi kadase od Czargve k kuchi povrachiau neka paze takogier neččiniti dillo domachina illi starogha svatta, stojest dillo svitovgnakaa koie u sebbi izpraznost i holost svitovgniu zlamenuje. Dalli čadā budu zvani napir nekase spomenu da utakoj prigodi na misto Issukarsta nahodese, i po nauku gniova izgleda sopru neka blagoslove i pokarraju one, koji smutgnie zamechiu, psosti vigaju i riči prismradne izuschiju i vina napiagnia neka zabranu nitischie dopustiti Kola voditi od Muska i Xenska zajedno: Pastiri paka imadu datti dobar izgled s naukom i s čistochiom, s ričima, i s uzdarxagnem punnim svetigne i dobra.

Sedma: Koj paka od Pastiraa ove uprave brezočno budu smilli pristupiti, podnitiochie priteske pedipse, koie po vogli nassoj bitti ochie odregiene.

Dana u Macarscoi iz nassegha Biskupata Pollaçe na 30 Listopada 1780. — Knjiga vjenčanih, 101, 102.

⁸ O stanovnicima Makarske vidi: O. Lahman, Prilog proučavanju strukture stanovništva Makarske, Zbornik za narodni život i običaje, Zagreb 1964, 559—583.

⁹ O stanovništvu Tučepa vidi: M. Šetka, Tučepska spomenica, Tučepi 1968, 22—26.

¹⁰ ... Thomam filium q. Petri et Angele Miraglia ex Apulia modo commorantur Macarie et Catharinam filiam Michaelis et Anne Bratossevich ex villa Cepicuchie status Ragusino... Knjiga vjenčanih, 26.

¹¹ ... ex Patre Michaelae Raffanelli, Matre Clara Visaccio de Molffetta Regionis Apulie legitimis coniugibus cui impositum est Nomen Maria, Dorothea...

... ex Patre Joseph Visaccio, Matre Dorothea Maria Comar da Molffetta Regionis Apulie legitimis coniugibus cui impositum fuit Nomen Bernardus, Vincentius, Donatus, Raphael... Knjiga krštenih, 166, 110.

¹² N. Bezić-Božanić, Makarsko primorje i potres, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, g. XI, br. 3, Zagreb 1962, 68.

¹³ U nekim starijim radovima spominje se da je česmu u Makarskoj gradio Josip Bisazzio (Pavišić, Di fra Andrea Kačić Miošić. Gorizia 1890, 7) međutim taj majstor se nigdje ne spominje u Dalmaciji, pa se vjerojatno radi o krivo pročitanom dokumentu jer Josip Visaggio stalno u to vrijeme živi u Makarskoj i zacijelo je on majstor česme. O tim graditeljskim obiteljima u Dalmaciji vidi: C. Fisković, Hvarska katedrala, Split 1978, 57. — Isti, Ignacije Macanović i njegov krug. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 9, Split 1955, 263. — N. Bezić-Božanić, Kulturno-povijesna sredina Makarske u XVIII stoljeću, Dani hvarskog kazališta V, Split 1978, 348. — Ista, Zanatlije XVIII i XIX stoljeća u Hvaru, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu X, 1980, 124. — Ista, Doprinos poznavanju stanovništva Vrbanja od XV do XVIII stoljeća, Hvarski zbornik 4, 1976, 233.

¹⁴ 1766. Bihu ucignena tri navischena posrid mise parochialsce, parvi na 10 drugi na 15 trechi na 17 istoga misech Augusta meju markom sinom gargasa babich i meju barom cherom po. jure Devcicha i nenaodechise nijedna zaprika kojabi mogla zabraniti Sti sakramenat xenidbe: ja ozdol podpisan videchi gniovo otinje zdruzih u zenidbu s. matrimonija: prid svidoci stipanom Devcichem i matesom kunčem od podgore bi ucigneno ovo venčane u carkvi svih svetih u podgori od mene D. Gjure Karzanovicha kapelana u istomè selu podgori. Knjiga vjenčanih, 66.

Godischa Gos. 1789. Miseza 28 luja ucini tri napovidagna zasebize u tri svetkovine parvu na 12 luja drugu na 19 istoga trechu na 27 istoga posridi Mise Parokiale svečane uciniloseje na vischehne i nijese nasla zaprika megu Jozom sinom poc.: Tome Garghicha, i megu Matiom cherom Lovre poc.: Deana oboi od ove Parokie Zarkve svsveti i bi oboje dobrovoglno i bisce zdruzeni pri scidoci zuani Nikolom Papichem iz ovoga sela i prid Gargom Stoikovichem sinom poc.: Antona iz ove xupe, i primise Blagoslov od S. Mise u Zarkvi svi Sveti. Ja D. Josip Luetich kurat od kastel Podgore. Isto, 109.

Godissta Gos. 1789. udan 29 otombra.

Ivan Berosc sin poc.Ivana od godiseta 60 nasri puta Bogu je duscu prida u viri svete Maike Zarkve kojega tilo bi pokopano u scimatorju S. Tekle u dan 30 istoga i bi sprovogen od mene D. Marka Jelavicha kapelana od kastel Podgore. Knjiga umrljih, 146. Godista Gos. 1790. Miseza Marča na 1.

Stipe Rosčich od Podina 45 u kuchi svojoj Bogu je duscu prida u viri svete Maike Zarkve kojega Tilo bii pokopano u simatorju S. Tèkle na 2 misezza istoga umeseje ispovidijo i primijo Svete Sakramente Tila Gos: i naj poslidnega pomazagna u dan 28 Febrara i bim u Dusa pri poručena i kripplen donai poslidnega casa smarti. Od mene Don Marka Jelavicha kapelana od sela kastel Podgore. Isto, 147. Zahvaljujem prof. Eti Zelić za pročitanu ćirilsku zapise.

¹⁵ ... La Capella di qm Reverendo D. Paulo Runovich destituta et abbandonata dalli Eredi sin rinovata e prouedata del necessario. Ordiniamo per tanto al Reverendo D. Zorzi Marussich, che debba ogni giorno festivo celebrare nella sudetta Capella, diue li faccia il Sacro Fonte per battezare, e nella stessa si douranno amministrare i S. Sacramenti à quelle famiglie, che sono d'intorno nella Vruglia incominciando dalla casa di Cojcali e terminando al confine di Drasnice...

Vogliamo che la Capella del Reverendo D. Lorenzo Radojcouich come total medesimo prima d'altare, Pradella, Armer e Sacri Paramenti, ... Vogliamo e stabiliamo inogni maniera migliore, che la casa della Comunità à soler sia destinata per la scola douendosi ellegiere un dei Sacerdoti per maestro, a sia lo stesso la Camera nella casa sudetta, et il congruostipendio li sia data dalla Comunità; in oltre à questo incarichiamo la coscienza di ciasche duno dei Religiosi d'alleuare due Chierici per cadauno per lasciar li sucesori nel loro Sacro Ministero.

Si prouedo d'un baldachino per esporreil uenerabile Sacramento.

Si faccino quatro camfesionarij tra le colonate nella Chiesa.

Si proueda d'un pluviale nero.

Si faccia d'argento la chiaue del tabernacolo.

Si farà nettare il Calice e la patena dall'orefice, e si farà indorare.

Si farà il Fonte Sacro nella Sacrestia presente il Sacratio.

Li termini la Chiesa col coperto, e si circondi il cimiterio con il muro, e le sue porte. Knjiga krštenih, 16—18.

¹⁶ Isto 116, 266. Na posljednjoj stranici spomenute knjige nalazi se epigram:

EPIGRAMMA

EXIMIA PIETAS SACRI CONCELEBRATA PASTORIS
IUCONDO CLERI NUNC POPULIQUE CHORO
PODGORE NUMINE, THECLE, CAJOQUE DICAVIT
ARAM ANIMOSQUE, PIO CONCELEBRATA VOTO
AETERNUM CELO REDDAT TIBI MUNERA NUMEN
SINT, FABIANE, ANIMO PREMIA DUGNATUO.

N. N.

¹⁷ ... 1775. capi di uiti ed arberi olivari et fighreri... Notarski spisi V. Benevoli, sv. II, dok. 46. Historijski arhiv — Split (dalje HAS). ... dell'olive, fichi ed altri frutti... dok. 40. — 1787. ... due Arberi Nogheri, un Mandoler, un Perer, un Armeliner un cereser... Isto dok. 126. — 1788. ... tre Arberi Olivari con la terra che ocupano in luoco nominato Cosaronizza per prezzo di due Tallari e due o tre Facioletti senza alcuna scrittura puplica ne privata. Dok. 127. — 1789. in luoco nominato u Mlinskomu Pristanischie o sià Luka... dok. 3. — 1789. ... in sopra la casa vecchia di pezzi olieuati in luoco nominato na Podinam... dok. 4. — 1789. ... terra seminatoria di capacità di un'oka di Semina... di tre Oke di Semina... terra seminatoria di capacità di un Varichiaco di Semina... due vreteni di terra... in luoco nominato u Gustim Maslinam... terra arratoria di capacità di sie Varichiachi e tre Oke di semina... Dok. 15, 56, 61, 70. — 1752. Un quarto di Vretene et di Teza con la sua aqua uiua serue per inpiatarui un molino... Notarski spisi I. A. Donati, dok. 149. HAS. — 1795. Impianto di una Machina d'olive con l'iniciamento del muro in calcina coll'essersi appoggiato con detta fabrica... Spisi Benevoli, dok. 242. — 1794. Braća Beroš iz Podgore uzimaju na čuvanje stoku Stjepana Ivičevića iz Makarske... far pascolare et custodire ogni uno di essi no. uinticinque animali minuti cioè in tutto no. sette e cinque... late e formaggio. Isto.

¹⁸ 1783. ... una casa costruita di muro in calcina coperta a Plake con ne tre porzioni di terra... na lokalitetu Giarichine. Dok. 125. — 1786. ... una casa costruita di mura in Calcina coperta de Plache a prepriano, situata nella tenuta di esso luoco di Podgora in sito nominato Xakglie... dok. 63. — 1795. godine majstori Salvador Visaggio i Marko Fintana pok. Jakova stalno nastanjeni u Makarskoj grade Klementu Ivaniševiću zid na mjestu zvanom Vrutak u Podgori. Dok. 260. — 1793. godine spominje se majstor Antun Kumarić iz Lovrana. Dok. 126. — 1791. godine spominju se majstori Andrija Petra Štambuka i Lovro Rafanelli, sin majstora Nikole, koji grade crkvi sv. Jurja u Drašnicama, 1795. majstori Antun i Andrija Štambuk, sinovi Andrije, kao vlasnik zemlje u Podgori majstor Jakov Balarin 1785. i zidar Mato Radiković 1788. godine. Godine 1770. spominje se u Podgori kovač Damjan Dražić zv. Lisičić iz Splita nastanjen u Vrbanju i 1775. godine kovač Dujam Lisičić iz Jelse nastanjen u Podgori. Notarski spisi Benevoli, HAS.

¹⁹ G. Bujas, Makarski ljetopis od god. 1773. do 1794, Starine JAZU 47, Zagreb 1957, 297, 304, 315, 326, 352, 361.

²⁰ Adi 13 Giugno 1763. Podgore

Ja Anne chier pokojnoga Mattia Acicha xena pok: Thome Marsicha... Ostaugliam da dadu Bari babe Marusche oli Trauersu oli Tkanizu. Josc ostaugliam Vstan, modrinu kojaje skrojena a nije sasciuena za Duscu moju... Knjiga krštenih Podgore 1795—1825, posebni list oštećen. HAZ.

Ovaj način odijevanja zadržao se u Podgori sve do potkraj II svjetskog rata. To je bijela košulja kratka do struka, sa strana nešto duža. Rukavi su u gornjem dijelu bogato nabrani i ušiveni ispod ramena, a klin koji je umetnut ispod ruke da bi se dobila veća širina rukava zove se rakaš. Na krajevima su rukavi stisnuti u tzv. polšu. Gornja haljina je nabrana i podignuta iznad struka te straga spojena s oplečkom. Sašivena je od platna zvanog indijana za ljeto i pana za zimu te obrubljena vrpcom od crnog velura. Ima naziv fustan ali i modrina jer je obično tamne modre boje. Zatim je traversa (pregača od šarene svile) i kaputić zvan jaketica, kratak kao jelek do struka, s dugim rukavima sprijeda sa srebrnim čemerom (pafta). Ispod je tkanica — pojas otkan u više boja, a na ramenima rubac zvan faculet, od čiste svile ili tankog kašmira, u raznim bojama. Na nogama su crvene cipele ili opanci i bijele ili crne rukom opletene čarape. Oko vrata se nosio srebrni lanac zvan sindir ili zlatni zvan kordun sa šerpom (kopčom) kojom se moglo odrediti dokle će se zakopčati. U ušima su se nosile bokule — okrugle naušnice od filigrana s biserima ili čoke — duge naušnice, te jabučice ili vere te za svaki dan. U ruci se uz svečanu nošnju nosio tanki bijeli rupčić. Danas se ta nošnja potpuno izgubila, a od ratnog pustošenja rijetko se sačuvao poneki komad. (Prema opisu Krasne Nola-Purišić).